

Az orosz–ukrán háború hatása a nemzeti kisebbségek védelmére

Oroszország Ukrajna elleni agressziója nem csupán a világpolitikában nyitott új fejezetet, de a nemzeti kisebbségek védelmében is új helyzetet teremt. Az orosz politikai vezetés visszatérően hivatkozik arra, hogy a nemzeti kisebbségek védelme érdekében volt szükség az Ukrajna elleni „különleges katonai hadművelet” megindítására. Bár ezek az orosz igazolási kísérletek nyilvánvalóan távol állnak a valóságtól, arra alkalmasak lehetnek, hogy a nemzeti kisebbségek problémáját démonizálják. A magas labdákat számos politikus már le is csapta, és reális az esélye annak, hogy a nemzeti kisebbségek védelme is a háború áldozatává váljék – éppen ahogy ez már egyszer megtörtént a II. világháborút követően.

„Ha az ukrán rezsim nem indított volna frontális támadást az oroszok ellen, és nem próbálta volna betiltani a magyar és a román nyelvet is, amikor elfogadta az államnyelvről szóló törvényt, [...] akkor semmi sem történt volna” – mondta¹ Szergej Lavrov orosz külügyminiszter a TASZSZ² orosz állami hírügynökségnek adott interjújában. Lavrov továbbá elismerően szólt Magyarországról annak kapcsán, hogy Budapest kiemelt figyelemben részesíti a kárpátaljai magyarokat, és támogatja identitásuk megőrzését.

Bár Lavrov a magyar nemzetfelfogás szempontjából teljesen természetes, Alaptörvényből is fakadó jelenségre utalt, vagyis hogy a magyar kormány határozottan kiáll a határon túli magyarság mellett, a jelenlegi nagypolitikai hangulatban mégis keserű szájjázt hagy maga után az orosz külügyminiszter nyilatkozata. Egyrészt, az orosz politikai vezetés elismerése napjainkban inkább átok, mint áldás. „Dicsérjen téged Szergej Lavrov” – kívánhatják rosszakaróiknak manapság az európai politikusok. Másrészt, az ilyen megnyilatkozások nem véletlenek; konkrét politikai céljuk van, amely jelen esetben – éppen a fentiek okán – annak a hazánkra nézve rendkívül káros értelmezésnek az erősítése, miszerint Magyarország az orosz agresszió megítélésének kérdésében nincs

¹ MSZ: *Megdicsérte Magyarországot Szergej Lavrov. Index*, 2022. június 16.

² Юлия Шарифулина: *Сергей Лавров: ядерной войны быть не должно. ТАСС*, 2022. július 16.

egy platformon nyugati partnereivel. Lavrov vélhetően nem azért szól „elismeréssel” Budapest nemzetpolitikájáról, mert azzal egyetértene, hanem hogy megpróbálja ezt a politikát, és ezáltal a magyar kormányt negatív színben feltüntetni a Nyugat szemében.

Ezenfelül az ilyen orosz kijelentések nem csupán Magyarország számára károsak, de a nemzeti kisebbségek védelmének kérdését is aláássák. Az a körülmény, hogy a II. világháború kirobantásához is részben a nemzeti kisebbségek rendezetlen helyzete nyújtott ürügyet, a mostani helyzettől sem független, hiszen – ahogy a fentiekből is látszik – Oroszország Ukrajna ellen elkövetett agressziójának igazolásában is jelentős szerepet játszott a nemzeti kisebbségek helyzete.

A nemzeti kisebbségek védelmének fontos színtere – a hazai és nemzetközi érdekérvényesítés mellett – az anyaország szerepe a területén kívül élő nemzeti közösségeinek védelmében. A magyar nemzeti kisebbségek és Magyarország kapcsolata e tekintetben különösen erős. Magyarország európai szintű összehasonlításban is kiemelkedő figyelmet fordít a határain túl élő magyarok védelmére, amelyre alkotmányos kötelezettsége áll fenn a magyar kormánynak. Ha csak az ukrajnai viszonylatot vizsgáljuk, mint ismert, Magyarország kormánya 2017-től keményen kritizálta az ukrán vezetést a kárpátaljai magyarok korábban szerzett jogainak elvétele miatt. Ezen anyaállami politikai érdekérvényesítés kiemelt eszköze volt a miniszteri szintű NATO–Ukrajna-ülések blokkolása,³ amellyel Magyarország a kisebbségi status quót kívánta helyreállítani. Emiatt Budapestet számos olyan igaztalan vád érte, hogy „Putyin trójai falovaként”⁴ valójában a kárpátaljai magyarok területének visszaszerzésére törekszik. Ezen abszurd vádak eloszlatásában nyilván nem segít, hogy Putyin a kisebbségek védelmével igazolja Ukrajna megszállását, illetve párhuzamosan Lavrov külügyminiszter is megdicséri Budapestet karakán nemzetpolitikája miatt.

Ezeket a magas labdákat természetesen a Magyarországgal szomszédos államok egyes politikusai is rendre leütik, és megpróbálják kihasználni a nemzeti kisebbségi törekvések ellenében (vagy éppen hazánk nemzetközi pozíciójának gyengítése, esetleg pusztán hangulatkeltés általi belpolitikai haszonszerzés céljából). Ennek ékes példája Boris Kollár szlovák házelnök kijelentése,⁵ miszerint

³ Tovább blokkolja Kijev NATO-tagságát a kormány, csak akkor lesz változás, ha visszavonják az oktatási törvényt. *Külhoni Magyarok*, 2020. június 15.

⁴ László Szabó: *Revisiting the Narrative About Hungary's Relationship with Russia*. *Atlantic Council*, 2019. február 8.

⁵ Pomichal Krisztián: *A szlovák parlament elnöke szerint Orbán Putyin segítségével „felparcellázhatja” Szlovákiát*. *Ma7*, 2022. április 10.

Az orosz–ukrán háború hatása a nemzeti kisebbségek védelmére

az orosz agressziót kihasználva Orbán Viktor hamarosan „felparcellázhatja” Szlovákiát. De hasonló hangulatkeltésre⁶ ragadtatta magát a kormánypárti Egyszerű Emberek és Független Személyiségek (OLaNO) képviselője, Andrej Stančík is, az országban uralkodó oroszpárti hangulat kapcsán a magyar megszállás veszélyével fenyegetett: „Putyin kijelentette, Ukrajna mindig orosz volt, és sok szlovák tapsolt neki. Akkor is tapsolni fognak, ha Magyarország vezetője jelenti ki, hogy Szlovákia mindig magyar volt?”

Ezenfelül korábban is előfordult, hogy a magyar kisebbségi közösségek melletti anyaállami kiállást a szomszédos országok sovinszta politikusai a régió stabilitására veszélyes cselekményként igyekeztek láttatni, biztonsági kockázatként beállítva ezt a kapcsolatot. Így tett⁷ Martin Klus külügyi államtitkár is tavaly tavasszal, aki akkor Dél-Oszétiával és Abháziával emlegette egy lapon a felvidéki magyar közösséget. Ezt követően azonban az Ukrajna ellen elkövetett orosz agresszió sokkal kézre állóbb és hatékonyabb eszköz lesz a szándékosan félrevezető hangulatkeltéshez a nemzeti kisebbségek melletti anyaállami fellépés kapcsán.

A kisebbségi jogkiterjesztés ellen fellépő nacionalista hisztériakeltésnek ráadásul számos baloldali fősodorbeli nyugati sajtótermék is megágyaz saját, szintén hasonlóan káros Magyarország-ellenes hangulatkeltésével. 2021 októberében például a *The New York Times* róttta⁸ fel a magyar származású – egyébként demokrata – Maximilian Telekinek, hogy egy Fehér Ház által szervezett informális szakmai egyeztetésen több kérdést tett fel az ukrajnai nemzeti kisebbségek helyzetéről – olyan ügyben, amelyet Orbán Viktor bunkósbotként használ Ukrajna ellen, írja a lap.

Az orosz vezetés kisebbségi kérdést felhasználó retorikája azért is különösen aggasztó, mert hasonló helyzetben a nemzeti kisebbségek védelme néhány évtizeddel ezelőtt már hosszú évtizedekre lekerült a napirendről. A nemzeti kisebbségek problémája az I. világháborút követő területi változások következtében vált az európai politika hangsúlyos kérdésévé. A „nagy háború” után a Nemzetek Szövetsége keretében a kisebbségvédelem sajátos rendszerét hozták létre, amely azonban rövid időn belül kudarcot vallott. Számos nemzeti kisebbség helyzete rendezetlen maradt, ráadásul éppen e rendezetlen helyzet

⁶ Kolek Zsolt: *OLaNO-s képviselő az ukrán válságról: Mi lesz, ha Orbán is azt mondja, Szlovákia mindig magyar volt?* *Ma7*, 2022. február 22.

⁷ Czímer Gábor: *Biztonsági kockázat a kettős állampolgárság? Új Szó*, 2021. március 1.

⁸ Kenneth P. Vogel – Benjamin Novak: *Hungary’s Leader Fights Criticism in U.S. via Vast Influence Campaign.* *The New York Times*, 2021. október 4.

jelentett ürügyet a II. világháború kirobbantásához. 1945 után aztán kialakult⁹ az a vélemény, hogy a kisebbségi jogok veszélyt jelenthetnek az államok stabilitására. Uralkodóvá vált az elképzelés, miszerint pusztán az emberi jogok elegendő védelmet nyújtanak a kisebbségeknek. A nemzeti kisebbség kollektív, közösségi jogai ezzel párhuzamosan évtizedekre háttérbe szorultak.

Az orosz érvelésben a nemzeti kisebbségek védelme igaztalan ürügy, hiszen ha valóban ez lett volna az orosz vezetés célja, akkor Oroszország nem indít teljes körű inváziót Ukrajna ellen. A nemzetközi jog keretei között egy másik országban élő kisebbség rendezetlen helyzete egyébként sem lehet legitim ok az adott állam lerohanására. Való igaz: Ukrajna 2014 óta folyamatosan és egyre szigorúbban lépett fel a területén élő őshonos nemzeti kisebbségek ellen, nem csupán az orosz nyelvű, de a többi nemzetiség jogait is csorbította, kisebbségellenes politikája számos emberi és kisebbségi jogi aggályt vont maga után, amelyek miatt 2017-től Magyarországgal is folyamatosan vitában állt. Ez azonban nem lehet ok az orosz agresszióra, hiszen rendkívül veszélyes precedenst teremtene, amely az egész jelenlegi világrendet képes lenne megrengetni. Az orosz agressziót tehát a leghatározottabban el kell ítélni, különösen a nemzeti kisebbségek védelmére irányuló „igazolási” kísérleteket, hiszen ellenkező esetben lehetőséget adunk arra, hogy a kisebbségi kérdést kiemeljük a nemzetközi jog talaján nyugvó megoldásokat feltételező gondolati rendszerből, és ezzel a nemzeti kisebbségek kérdését is démonizáljuk.

Bizonyos megközelítésben éppen a nemzeti kisebbségek védelmének nemzetközi garanciáinak hiánya és a kérdést szőnyeg alá söpörni kívánó politikai megközelítés miatt lehetett a nemzeti kisebbségek „védelme” ürügy egy újabb háborúhoz; ha lett volna ténylegesen végrehajtható nemzetközi garanciarendszer, az az orosz agresszió esélyét is csökkentette volna.

A nemzeti kisebbségek védelme eddig is az európai politika mostohagyerekének számított, Közép- és Kelet-Európában a kontinens belső békéje fenntartása érdekében ugyanakkor a nemzetiségi kérdés nem tehető zárójelbe, mert az a demográfiai és etnikai valóság figyelmen kívül hagyását jelentené. Az elmúlt évtizedekre jellemző asszimiláció mint békés politikai cél sem lehet valós megoldás, ha ugyanis nem törekedünk Európa eredendő sokféleségének, a regionális kultúráknak és identitásoknak a megőrzésére, ideértve a kisebbségben élő nemzeti közösségek sajátosságait, az éppen Európa igazi arcának felszámolását jelentené. Bár több európai vezető politikai szereplő látszólag

⁹ Vizi Balázs: *A kisebbségi jogok védelmének európai színtere napjainkban: normatív rezsim és politikai diskurzus. Pro Minoritate*, 26. (2018), nyár. 3–14.

Az orosz–ukrán háború hatása a nemzeti kisebbségek védelmére

hajlik¹⁰ erre az elméleti síkon kényelmes megoldásra, az ilyen polgároktól elrugaszkodott elképzelések esetében a valóság mindig visszaköszön. Európa regionális sajátosságainak és a kontinens békéjének megőrzése szempontjából tehát egyaránt fontos, hogy a fürdővízzel ne öntsük ki a gyereket, és a nemzeti kisebbségi kérdés és a jogos törekvések ne legyenek az orosz agresszió áldozatai.

2022. június 21.

Felhasznált irodalom

- Czímer Gábor: Biztonsági kockázat a kettős állampolgárság? *Új Szó*, 2021. március 1. Online: <https://ujsozso.com/kozelet/biztonsagi-kockazat-a-kettos-allampolgarsag>
- Kolek Zsolt: OLaNO-s képviselő az ukrán válságról: Mi lesz, ha Orbán is azt mondja, Szlovákia mindig magyar volt? *Ma7*, 2022. február 22. Online: <https://ma7.sk/aktualis/olano-s-kepviselo-az-ukran-valsagrol-mi-lesz-ha-orban-azt-mondja-szlovakia-mindig-magyar>
- Шарифулина, Юлия: Сергей Лавров: ядерной войны быть не должно. *TACC*, 2022. július 16. Online: <https://tass.ru/interviews/14935127>
- Tárnok, Balázs: Ignoring Minority Rights is Part of Brussels' Agenda to Homogenize Europe. *Newsweek*, 2021. október 9. Online: www.newsweek.com/ignoring-minority-rights-part-brussels-agenda-homogenize-europe-opinion-1627447
- Tovább blokkolja Kijev NATO-tagságát a kormány, csak akkor lesz változás, ha visszavonják az oktatási törvényt. *Külhoni Magyarok*, 2020. június 15. Online: www.kulhonimagyarok.hu/kulhoni-magyarok-hirek/tovabb-blokkolja-kijev-nato-tagsagat-a-kormany-csak-akkor-lesz-valtozas-ha-visszavonjak-az-oktatasi-torvenyt/
- Vizi Balázs: A kisebbségi jogok védelmének európai színtere napjainkban: normatív rezsim és politikai diskurzus. *Pro Minoritate*, 26. (2018), nyár. 3–14. Online: <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino-1802-01-Vizi-1.pdf>
- Vogel, Kenneth P. – Benjamin Novak: Hungary's Leader Fights Criticism in U.S. via Vast Influence Campaign. *The New York Times*, 2021. október 4. Online: www.nytimes.com/2021/10/04/us/politics/hungary-orban-lobbying.html

¹⁰ Balázs Tárnok: Ignoring Minority Rights is Part of Brussels' Agenda to Homogenize Europe. *Newsweek*, 2021. október 9.